

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Стефка Венкова (ИИИЗК – БАН)

за дисертационния труд на **Иван Костадинов Янакиев**,
редовен докторант към Институт за изследване на изкуствата – БАН, на тема:

КОНЦЕРТНИЯТ СТРОЙ $A^1 = 432 \text{ Hz}$ И ОТВОРЕНИТЕ КВИНТИ: ОПИТ ЗА ИНТЕГРАЛНО АКУСТИЧЕСКО, ПСИХОФИЗИОЛОГИЧЕСКО, КОГНИТИВНО И ПРАКТИЧЕСКО ИЗСЛЕДВАНЕ

за присъждане на образователната и научна степен “Доктор”
8.3. Музикознание и музикално изкуство

Настоящата докторската дисертация е посветена на една като цяло неизследвана област в нашата музикална наука – въпросът за височината на концертния строй и нейното влияние върху човешките възприятия. Намирам темата за много интересна и перспективна, и в този смисъл дисертабилна. Не само от гледна точка на това, че с нейната разработка се запълва съществуваща празнина, но също и че отваря тема, която разглежда музиката и като физикоакустично явление, с неговото въздействие, както и перспективи за практическа употреба т.е. музикалният строй като елемент от музикалната звукова изразност. Дисертационният труд се вписва в актуалната в последните десетилетия вълна на изследванията върху различни строеве, както и на експериментите и композиторските търсения в тази посока. Разположен е балансирано в различни области на познанието – физика, акустика, математика, неврология, музикология. Използван е богат емпиричен материал – анкети, експерименти и други. Не бих могла да коментирам изложенията, базирани върху математически изчисления, приемам ги като постижение на докторанта в една безспорно сложна материя.

Бих искала да подчертая, че заявеният в увода обект на изследването: „рефлексия върху въпроса за връзката между честотата на концертния строй (...) и връзките, които промяната му има, с възприятието на музика“ (с.1) и произтичащите от него цели, са разгледани цялостно и задълбочено в текста. Стъпването в полето на различни клонове на науката, постига заложения в заглавието стремеж за интегрално изследване. В този смисъл бих искала да поздравя докторанта и неговия научен ръководител проф. д. изк. Милена Божикова, както и научния консултант проф. д-р Васил Колев, за многото и добре свършена работа. Настоящата дисертация притежава високи научни качества – логично структуриран текст; ясно заявени предмет, цели и методи на изследването; поставяне на разглежданите

въпроси в контекста на музикалната история; детайлна аналитична и сравнителна работа с представените музикалните опуси; визуализиране на текста чрез графики, схеми и таблици.

Тук бих искала да отбележа, че музикалноизследователските интереси на И. Янакиев са подплатени и със солидна музикалноизпълнителска дейност. Създаденият и ръководен от него Камерен оркестър 432 вече има свое място на българската концертна сцена, както и е носител на наградата за „Музикант на годината 2015“ в категорията „Дебют“. А сега диригентската му дейност ще продължи като ръководител на Българския камерен оркестър в Добрич.

Работата е структурно подредена, обемна, с приложения, изпълнява задачата да защити и докаже основната теза. Текстът е структуриран в 314 страници, 9 глави, 2 приложения и използвана литература, която съдържа 18 заглавия на кирилица и 113 заглавия на латиница. Бих предложила, при последващото публикуване на труда, което препоръчвам горещо, да се помисли дали уводът и изводите да влизат в цялостната номерация като глави или те по-скоро да бъдат извън тази номерация, при което броят на главите ще е 7.

Във II глава “Концертното ла – история на стандартизацията и състояние на съвременната практика” се дефинира понятието *концертен строй*, както и се разглеждат историческите наслоявания и промени в него. Разглежда се процесът на стандартизация и състоянието в съвременността. Поставя се перспективата „да се обръща осъзнато внимание на въпроса за избора на определен концертен строй в практиката и стимулиране на музикантите към извеждането на осъзната преценка за ролята на концертния строй в интерпретацията, след като музикантът е преживял звука“ (с. 19). От където се стига до един от основните изводи в дисертацията, че „... концертният строй би могъл да се разгледа като изразно средство, чрез което определени автори, изпълнители, ансамбли или оркестри биха желали да покажат специфики в звука си“ (с. 20).

Глава III „Темперация и интонация“ прецизира в терминологично отношение разграничението между понятията *концертен строй*, *темперация* и *интонация*. Разглеждат се въпросите и проблемите на различните видове темперации в отговор на въпроса, поставен още от Питагор – „как да се наредят дванадесет последователни чисти квинти в една октава, след като математически това не е възможно“ (с. 32). А решението, както отбелязва И. Янакиев, винаги е с компромис. Съвременната трактовка на въпроса има

различни проявления, като по-специално място е отделено на двата варианта на неравномерна температура на Мария Ренолд. Като приносна оценявам предлаганата от И. Янакиев разработка за методика за изчисляване на стойностите на произволна температура, въз основа на която предлага и методика за изготвяне на произволна температура от семплиран роял Steinway. Тук се разглежда и идеята за синхронизация, разбирана като „специфично усещане, което се явява или изчезва при определени условия по време на компютърното изпълнение, а е винаги налице, когато свири човек“ (с. 86).

IV Глава “Експерименти” показва детайлно проведените от докторанта експерименти. В първия случай, с любителите-певци от хора „Родина“, И. Янакиев констатира, че „над 90% от изследваните лица разпознават, че има разлика между звученето на концертния строй при $a^1 = 432$ Hz и при $a^1 = 440$ Hz ... и че различното звучене буди различни усещания“ (с. 101). Във втория случай, с професионални музиканти, „съществува ясно изразена тенденция за различаване на концертния строй 432 Hz от концертния строй 440 Hz. Това става по много показатели, но най-вече анкетираните смятат, че разликата е във вътрешното състояние, което двата концертни строя носят.“ (133). Изводът от онлайн анкетата е, че „промяната на температурата от равномерна в добра неравномерна не е определящ фактор за степента на харесване, а точно обратното – температурата с отворени квинти се приема равнопоставено от анкетираните спрямо равномерната температура“ (с. 177). Впечатляващ е начинът на обработка на анкетите и на изготвените таблици и схеми. Бих препоръчала в края на главата да се направят обобщаващи изводи на базата на трите вида експерименти.

„Теорията на Даяна Дойч за връзката между говорната интонация и музиката“ (Глава V) насочва вниманието към „идеята за обща синтактична обработка или споделени ресурси за синтактична обработка между език и музика“ (с. 178). На основата на изследванията на Кьолш и Пател, се извежда връзката между говорната интонация и концертния строй. И. Янакиев формулира своята, както я нарича той, *основна хипотеза*, а именно, че „тонът $a^1 = 432$ Hz е свързан с говорната интонация на българския език“ (с. 184). Представят се множество резултати от експерименти в извънконцертна среда. Имам въпрос – дали са правени подобни изследвания в други държави и дали (ако приемем, че различните езици имат своя специфична височина на говорната интонация) това би повлияло на изпълнението и възприятието на музиката за различните по националност хора?

В VI глава „Опит за съставяне на хипотеза за неврофизиологична корелация между честотите на концертния строй и температураите, и описаните в анкетите състояния“ И. Янакиев има за изходна позиция тезата, че „експериментът показва как контекстът определя категориалното възприятие за точност на референтните стойности при изследвани лица с абсолютен слух. Този случай може да се разглежда и като адаптация на категориалното възприятие, така че да служи в нов контекст.“ (с. 203). За мен тази глава е особено приносна, тъй като предложената хипотеза, която се извежда от неврофизиологичното изследване на музика, би могла да открие „корелации между мозъчната активност на определени подкорови области и вида слухов стимул.“ (с. 210). Това би позволило да се започне „по-мощна серия от специфични неврофизиологични експерименти“ (с. 211).

„Композиторски решения“ (Глава VII) представя информация, свързана с вече съществуващи композиторски опуси в областта на експериментирането с концертния строй. „В композиторската практика въпросът за концертния строй заема периферно място. Наличието на изисквания по отношение на височината на свирене е сравнително ново явление“ (с. 212). През историческата призма на експериментите на Лигети и Пендереcki, се разглежда съвременната канадска авторка Корийн Морсинк. Тя изисква нейните произведения да се свирят в концертен строй $a^1 = 432 \text{ Hz}$, което, според нея е „едно осъзнато намерение за сакрализация на самото действие на музициране ... и по този начин пресъздава обединяването на човека с природата“ (с. 219).

Формулираните в глава VIII „Резултати и изводи“, както и заявените приноси на дисертационния труд в автореферата, определят важните за изследването постижения както по отношение на научната новост, така и по отношение на интерпретацията на вече известна информация. Приносите на труда са много, като част от тях посочих в изложението си. Все пак бих определила като особено приносна създадената от докторанта методика за обективен анализ на субективните впечатления от сравнението на човешките възприятия при слушане на музика.

Библиографията е обемна и добре структурирана. Авторефератът включва всички необходими елементи, като отразява пълно и адекватно съдържанието на труда. Безспорно впечатляващ е броят и видът на публикациите на И. Янакиев по темата на дисертационния труд, както и множеството участия в научни форуми и изследователски проекти.

Въз основа на приносния характер на дисертационния труд **давам своята положителна оценка** за него и предлагам на уважаемото научно жури да присъди на Иван Костадинов Янакиев образователната и научна степен доктор в професионално направление 8.3 Музикознание и музикално изкуство.

04 септември 2020 г.

доц. д-р Стефка Венкова